

Santiago Rodríguez Maisterra

Taiton Rooli Julkaisusuunnittelussa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi

Viestinnän tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

20.04.2021

Tiivistelmä

Tekijä(t):	Santiago Rodríguez Maisterra
Otsikko:	Taiton Rooli Julkaisusuunnittelussa
Sivumäärä:	49 sivua
Aika:	22.4.2021
Tutkinto:	Medianomi
Tutkinto-ohjelma:	Viestinnän tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto:	Graafinen suunnittelu
Ohjaaja(t):	Lehtori Tuomas Aatola

Opinnäytetyö tutkii taiton roolia julkaisusuunnittelussa. Työn tavoitteena on sekä korostaa taiton tärkeä rooli että erotella sitä ulkoasu suunnittelun tehtävistä. Opinnäytetyö koostuu teoreettisesta osuudesta, jossa tutkitaan taitto osana julkaisusuunnittelua, sekä empiirisestä osuudesta, jossa analysoidaan ja vertaillaan kaksi kirjaa taiton näkökulmasta.

Teoreettisessa osuudessa syvennyttään eri lähteiden kautta taiton rooliin julkaisusuunnittelussa ja vertaillaan taittoa arkkitehtuuriin. Osa tästä osuudesta nojaa tekijän pohdiskeluun, sillä on vähän lähteitä, jotka käsittelevät taittoa erilaisena osana julkaisusuunnittelua.

Empiirisessä osuudessa havaittiin kirjojen vertailun kautta, miten erilaiset taittoratkaisut tekevät kirjasta käytännöllisemmän ja tukevat kirjan sisältöä. Vertailu osoitti, että eri sisällöt johtavat erilaisiin taittoratkaisuihin auttaen lukijaa ymmärtämään paremmin kirjan sisältö.

Työ tuo uuden näkökulman julkaisusuunnitteluun ja taittoon. Tavoitteet saavutettiin, vaikka lähteiden vähyyden takia aihe vaatisi lisää tutkimusta. Empiirinen osuus on onnistuneesti tuonut esiin teorian osuuden väitteet. Työ on auttanut tekijää jäsentelemään omia ajatuksia aiheesta, sekä löytämään uusia lähestymistapoja hänen suunnitteluprosessiin.

Avainsanat: Graafinen suunnittelu, julkaisusuunnittelu, taitto

Abstract

Author(s):	Santiago Rodríguez Maisterra
Title:	The Role of Page Layout in Editorial Design
Number of Pages:	49 pages
Date:	22 April 2021
Degree:	Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme:	Media
Specialisation option:	Graphic Design
Instructor(s):	Tuomas Aatola, Senior Lecturer

This Bachelor's thesis studies the role of page layout in editorial design. The objective of this thesis is to bring forward the important role that layout plays in editorial design, as well as to differentiate it from the design of the appearance of the book. The thesis consists of a theory part where layout is studied as a part of editorial design, and an empirical part where two books are analyzed and compared from the point of view of page layout.

The theoretical half of the thesis studies mainly the role of page layout in editorial design. Page layout is also compared to architecture as a way of explaining its importance in the design process of a book. The author reflects on the theory and presents his insights on it.

The empirical part brings up how different page layout solutions support the content of the book and make the book more usable. The comparison demonstrates that different contents result in different layout solutions. This solutions help the reader to understand the content of the book.

This thesis brings a new perspective to layout and editorial design. The bibliography available about the topic was quite concise. However, the objectives were achieved. The empirical section of the thesis reflects the arguments made in the theoretical part. The work has helped the author to structure his ideas about the topic and to bring new approaches to his workflow.

Keywords: Graphic design, editorial design, page layout

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Taitto teoriassa	9
	2.1 Julkaisusuunnittelu: ulkoasu ja taitto	10
	2.2 Kirjan taitto	12
	2.3 Kirjan arkkitehtuuri	14
3	Taitto käytännössä	21
	3.1 Kirjojen analyysi	23
	The Moderns	24
	How to	36
	3.2 Kirjojen vertailu	44
4	Yhteenveto	46
	Lähteet	48
	Kuvalähteet	49

1 JOHDANTO

Pidän todella paljon kirjojen suunnittelusta. Ihastuin siihen Julkaisusuunnittelu-kurssilla ja innostuin suunnittelemaan sivuja, jotka kirjainten ja kuvien avulla välittävät haluttua viestiä. Muistan yhden Julkaisusuunnittelu-kurssin tehtävän, jossa opettaja pyysi meitä analysoimaan tarkasti eri lehtien taittoa. Mitattiin typografian koko, riviväli, palstan leveydet, yms. Sen jälkeen meidän piti kopioida lehden taitto taitto-ohjelmaan ja taittaa artikkelin lehden tyylillä. Tässä vaiheessa rakastuin taittoon. Vapaalla ajalla tutkin, miten toimivaa taittoa tehdään tai miten tehdä leipätekstin kokoon perustuva gridi. Aloin nähdä julkaisut aivan eri tavalla. Selatessani kirjoja kiinnitin huomiota siihen, miten sivu on rakennettu, miksi sivunumero on siinä missä se on tai miten fiksusti pitkä kuvateksti on sijoitettu sivulle.

Vähän myöhemmin toisella kurssilla meidän vuosikurssimme opiskelijoiden piti suunnitella julkaisu, jossa jokainen kertoisi vähän itsestään ja laitaisi kuvia omista töistään. Valitsimme värit, kirjaintyytit ja julkaisun tyylin yhdessä. Hyvin innokkaasti tein siihen taittopohjan, jonka gridi perustui leipätekstin riviväliin ja jossa sivun päät olivat lihavoituna jokaisen luvun alussa. Yhä innokkaasti selitin tämä luokkakavereilleni, jotka eivät ymmärtäneet innostustani. Silloin huomasin taiton olevan intohimoni.

Valitettavasti itse taitosta on kirjoitettu yllättävän vähän. Kirjan ja julkaisun suunnittelusta on kirjoitettu jonkin verran, mutta suurin osa kirjan suunnittelun teoksista pitää taittoa itsestään selvänä. Lähteiden vähyyden takia joudun osittain turvautumaan omaan pohdiskeluun ja reflektointiin.

Opinnäytetyössäni tutkin taiton roolia kirjan suunnitteluprosessissa ja erottelen sen ulkoasun suunnittelun työstä. Esitän myös omaa näkemystäni taitosta vertaillen kirjan suunnittelua arkkitehtuuriin. Toisessa luvussa analysoin kirjan taiton näkökulmasta ja selitän eri suunnitteluratkaisujen logiikkaa. Tutkimuksessani hyödynnän kirjallisia lähteitä, omaa pohdintaa ja vertailuanalyysia.

Tutkimuksen idea lähtee omasta kiinnostuksesta taittoa kohtaan ja halusta syventyä aiheeseen. Työni tavoite on oman oppimisen lisäksi tuoda esiin taiton tärkeä rooli kirjan suunnittelussa ja toivottavasti innostaa muita lähestymään taittoa uudella tavalla.

2 TAITTO TEORIASSA

KIRJAN SUUNNITTELU koostuu monista tehtävistä ja valinnoista. Tätä kokonaisuutta kutsutaan kirjan ulkoasuksi. Taitto (engl. page layout) on se tehtävä, joka keskittyy sisäsivujen suunnitteluun. Taitto tarkoittaa toimituksellisen tekstin ja visuaalisten elementtien sommittelua visuaalisesti mielenkiintoiseen ja luettavaan muotoon (Loiri & Juholin 1998). Taittoon kuuluu tekstin muotoilun lisäksi kuvien ja mahdollisten muiden elementtien sijoittelu sivulle (Itkonen 2004, 221–249). Taiton tekee taittaja.

Taittoa kutsutaan myös makrotypografiaksi. Kirjan taittoon kuuluvat ratkaisut kuten sivun formaatti, taittopohja, kuvien tai kuvitusten koot ja sijoittaminen, viitteiden ja lähteiden järjestys ja kaikki muut typografiset elementit. Mikrotypografia toisaalta huolehtii kirjantyypeistä ja rivi- ja sanan väleistä. Mikrotypografian on oltava ”oikeaoppinen” kirjan luettavuuden kannalta, joten tämä alue ei salli liiallista kokeilua. (Hochuli & Kinross 1996.)

2.1 Julkaisusuunnittelu: ulkoasu ja taitto

Olen aina ajatellut ulkoasun suunnittelun ja taiton erilaisina tehtävinä. Tutkiessani kirjan suunnittelun teoksia huomasin niiden yhdistelevän nämä konseptit. Vastauksen oman ajattelun syyhyn löysin lehden suunnittelusta kertovasta kirjasta. Lehden ulkoasu rakentuu muotoilun ja taiton kautta. Lehden ulkoasu on perussuunnittelua, joka tehdään lehdelle ennen sen ensimmäisen numeron ilmestymistä. Se on lehden läpi kulkevaa visuaalista muotoilua, josta syntyy lehden tunnistettavuus: typografia, värit, tunnukset ja rakenne. Taitto on puolestaan numerokohtaista visuaalista suunnittelua. Se on yksittäisten sivujen, aukeamien ja artikkelien muotoilua: tekstien ja kuvien yhdistämistä toimivaksi kokonaisuudeksi. (Rantanen 2007.)

Lehden ohjeistus on sukua yritysmaailman graafiselle ohjeistukselle (Rantanen 2007). Sama kuin brändin suunnittelussa voidaan puhua ulkoasusta, jota toteutetaan jokaisessa brändin elementissä. Olen suunnittelut sekä lehtiä että kirjoja aina omatoimisesti ja käytin samanlaista prosessia ja lähestymistapaa kaikkiin projekteihin. Ensin hahmotin julkaisun tyyllisyyden, valitsin

kirjaintyypit, värit ja muita tyyllisiä elementtejä ja sitten tein taittopohjan ja taitoin sen. Tavallaan käytin lehden suunnittelumallia.

Lehden suunnittelussa on tärkeä erotella ulkoasu ja taitto toisistaan, koska ulkoasu on pysyvää ja taitto muuttuu numeroittain. Myös lehden toimituksessa taittajan ja suunnittelijan tehtävät ovat hyvin erilaisia. (Rantanen 2007.) Kirjassa tämä erottelu on vaikea, koska kyseessä on ”kerran historiassa ilmestyvä yhden numeron pituinen lehti”. Siksi kirjassa taitto on enemmän vuorovaikutuksessa ulkoasun kanssa. Kuitenkin taitto vaatii konkreettisia taittoja ja osaamista, jota ulkoasu ei vaati.

Ulkoasun tekemiseen tarvittavat prosessit ja ajattelutavat ovat hyvin erilaiset kuin taittoon. Ulkoasun ratkaisut vastaavat kysymykseen ”miltä kirja näyttää?”. Toisaalta taitto vasta kysymykseen ”miten kirjaa luetaan?”. Ulkoasu tekee lehden tunnistettavaksi, ja taitto helpottaa lukijaa ymmärtämään ja omaksumaan näkemänsä ja lukemansa. (Rantanen 2007.) Taittoon kuuluvat taittopohjan suunnittelu ja lopullisen kirjan taittaminen (Itkonen 2004, 221–249). Näissä tehtävissä käytetään erilaisia lähestymistapoja ja prosesseja kuin muissa ulkoasun osissa.

Työssäni julkaisusuunnittelulla tarkoitan kokonaisuutta, jonka ulkoasu ja taitto muodostavat. Ulkoasulla tarkoitan tyyllisten ratkaisujen tekemistä. Taitolla tarkoitan sivun sommittelua ja elementtien sijoittamista sivuihin.

2.2 Kirjan taitto

Taitto on keskeinen osa ja lähtökohta monille ”vanhanajan” kirjasuunnittelijoille (Hendel 1998). Suurin osa kirjan suunnittelijoista perusti valintojensa luettavuuteen, sisällön hierarkiaan ja sisällön ominaisuksiin. Ennen taitto-ohjelmien kehittymistä tietokoneisiin kirjan suunnittelijan piti kirjoittaa taitto-ohjeet, joiden avulla latoja latoi kirjan alusta loppuun (kuva 1). Sen jälkeen pienikin korjaus vei paljon aikaa. Tämän takia julkaisun suunnittelu keskittyi paljon selkeiden ohjeiden tekemiseen. Nykyteknologialla koko kirjan suunnittelu-prosessi voi tapahtua yhdellä tietokoneella. Julkaisusuunnittelija suunnittelee ulkoasun ja taiton ja sen lisäksi taittaa eli latoo kirjan. (Houston 2016.)

Kun itse suunnittelija latoo kirjaa, hän pystyy viivyttämään tiettyjä ratkaisuja ja pystyy aina palamaan takaisin ja säätämään ratkaisuja, jos ne eivät toimii (Hendel 2013). Johtuen tästä suunnittelija pystyy tekemään vapaampaa ja kokeellisempaa suunnittelua. Tämä on aiheuttanut myös, että ulkoasun ja taiton tehtävien erot ovat häipyneet.

Monesti yksi graafikko on suunnitellut typografian ja tehnyt siitä ohjeet toiselle, joka puolestaan taittaa kirjan. Mutta yhtä hyvin sama tekijä voi huolehtia molemmista. (Itkonen 2004.). Mielestäni graafikon pitää osata taittaa ja ymmärtää hyvin taiton ominaisuudet ja mahdollisuudet suunnitellakseen julkaisun. Jos taittotekniikka on hallussa, sitten ulkoasun toteuttaminen on helpompaa ja jos taitto on toisen ihmisen käsissä, ohjeiden antaminen tuntuu luontevammalta. Tällä tavalla on mahdollista tehdä julkaisusta samaan aikaan toimiva ja näyttävä. Tämä on ollut minulle suuri oivallus, ja luulen tämän ajattelutavan auttavan minua ja mahdollisesti lukijaakin tulevissa julkaisusuunnitteluprojekteissa.

Nykyään graafisessa suunnittelussa ei kiinnitetä niin paljon huomiota taiton sääntöihin tai perinteisiin. Tämä muutos alkoi jo 1980-luvulla. Silloin monet graafiset suunnittelijat alkoivat haastamaan taiton ja typografian perinteisiä sääntöjä. Teknologian saattavuus on auttanut myös tähän, sillä ihmiset, joilla ei ole varsinaista graafikon koulutusta, ovat saaneet kokeilla ja tuoda naiivin lähestymistavan graafiseen suunnitteluun. (Poynor 2003.)

```
Epigraph: 11/22 Meta as broken, begin on 5th line
          13/22 Garamond, ragged right as broken, indented
Contents: Indent all 15 picas
          Heading: 13 Garamond, caps & lowercase at top
          First entry begins on 5th line
          13/22 Garamond line for line
Part numbers and titles:
          Part numbers: 13 old-style figures and even small caps
                    letterspaced
                    Hang 1 en to the left
          Part titles: 13 even small caps letterspaced
Glossary: [new recto]
          Heading: 13 Garamond, caps & lowercase at top
          Begin text on 5th line
          11.2/15, ragged right, no hyphenation
          Turnovers indent 1 pica
Bibliography: [new recto]
          Heading: 13 Garamond, caps & lowercase at top
          Begin text on 5th line
          11.2/15, ragged right, no hyphenation
          Turnovers indent 1 pica
Index: [new recto]
          Heading: 13 Garamond, caps & lowercase at top
          Begin text on 5th line
          10/14, ragged right, 13 picas maximum, no hyphenation
          Turnovers indent 1 pica
          Two columns, 1 pica ditch
          28 points base to base between alphabetic sections
```

Kuva 1: Esimerkki kirjan taitto-ohjeista

2.3 Kirjan arkkitehtuuri

”Taiton yhteydessä puhutaan usein ’sivun arkkitehtuurista’ [...] Lukija kulkee lehteä lukiessaan tai selaillessaan erilaisten ’taitettujen tilojen’ läpi samaan tapaan kuin esimerkiksi museossa kulkeva vierailija.” (Rantanen 2007.) Vaikka Rantanen tarkoittaa tässä lehden taittoa, mielestäni tätä vertailua voi soveltaa myös kirjan suunnitteluun. Tässä luvussa kehitän tätä vertauskuvaa vähän pidemmälle omilla näkemyksilläni.

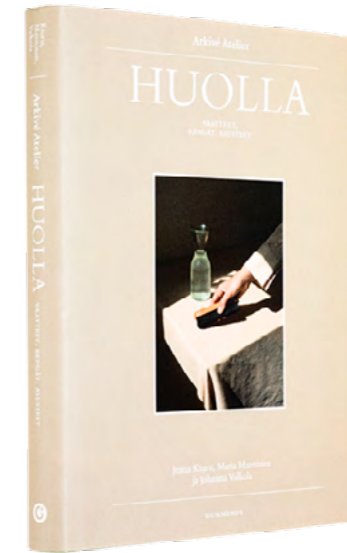
Kirjan sivut, erityisesti kirjan suunnittelun alkuvaiheessa, ovat arkkitehtuurisia sillä ne sisältävät perusrakennuselementtejä, joiden pitää rakentaa vahvoihin perustuksiin, sallivat koristelua tarvittaessa ja kiinnittävät huomiota tiedon välittämiseen kirjailijalta lukijalle. (Friedlander 2016.) Jos verrataan kirjan suunnittelua arkkitehtuuriin, ulkoasu olisi julkisivun suunnittelu ja rakennuksen materiaalien valinta, ja taitto olisi rakenteen ja huoneiden järjestyksen tekeminen. Molemmat ovat tärkeitä ja vaikuttavat toisiinsa mutta vastaavat eri tarpeisiin.

Kuvitellaan rakennus. Lähestyttäessä rakennusta huomataan jo ulkopuolelta, millainen se on. Pystytään sanomaan, onko se iso tai pieni, onko se sairaala tai asunto, onko se uusi tai vanha (kuva 2). Kaikki nämä asiat päätellään julkisivun analyysistä. Tietyt yksityiskohdat viittaavat tiettyyn historialliseen aika-kauteen tai kertovat rakennuksen käyttötarkoituksesta. Samalla tavalla kirjan ulkoasu viittaa kannella, kirjan koolla ja materiaaleilla kirjan aiheeseen, tyyliin ja käyttötarkoitukseen (kuva 3). Tätä varten ulkoasu käyttää visuaalista kieltä, jota kaikki ymmärtävät, tai käyttää sitä kieltä ns. ”väärin” hyödyksi. Oletetaan tässä esimerkissä, että käytetään tätä kieltä ns. ”oikein”

Astutaan sisään rakennukseen. Paikan valot, seinien värit, materiaalit ja hajut antavat ensivaikutelman (kuva 4). Tämä on vielä ulkoasua. Kirjan avattaessa saatu ensivaikutelma johtuu kirjaintyypeistä, väripaletista, paperin tuntumasta, valokuvista ja kuvituksista (kuva 5). Tilan asettelu vaikuttaa myös ensivaikutelmaan, mutta se ei ole sen ainut tehtävää. Samalla tavalla kirjan taitto vaikuttaa kirjan tyyliin ja tuntumaan, mutta ei tee pelkästään sitä.

Kuva 2: Omakotitalon julkisivu.

Kuva 3: ”Huolla” -kirjan kansi.

Kuva 4: Omakotitalon sisätilä.

Kuva 5: ”Huolla” -kirjan sisäsivut.

Kuvitellaan nyt, että ollaan asunnossa. Tiedämme olevamme sisällä, sillä siinä on päästy sisäänkäynnistä. Ovelta voidaan nähdä, miten tilaa on jaettu. Nähdään eri tiloja ja ovia ja voidaan ehkä arvata, mikä jokainen tila on, sillä tiedetään minkälaisia tiloja ja huoneita asunnossa yleensä on (kuvat 6 ja 7). Kirjan ensiselailussa – itse avaan kirjoja keskeltä ja plaraan läpi – voidaan nopeasti tunnistaa tietyt osat, jotka oletetaan olevan kaikissa kirjoissa, esim. sisällysluettelo, esipuhe tai loppusanat (kuvat 8 ja 9).

Julkaisussa on osastoja tai huoneita, joiden luonne on erilainen. Tilat muodostuvat teksteistä ja kuvista. Eri tilojen pitää olla hyvässä suhteessa toisiinsa – riittävän samanlaisia, mutta toisistaan selkeästi eroavia – jotta ne palvelevat kokonaisuutta. Toisaalta niiden pitää ilmentää tarkoitustaan eli sisällön henkeä. (Rantanen 2007.)

Lähdetään eteisestä tutkimaan asuntoa. Asunnossa on tietyt osat, joita on vain yksi kappale kuten olohuone ja keittiö. Makuuhuoneita on muutama, ja vaikka ne palvelevat samaa tarkoitusta ja niillä on samoja elementtejä, ne näyttävät erilaiselta, koska jokaisessa asuu eri ihminen. Samoin kirjassa on osat, jotka eivät toistu, esimerkiksi sisällysluettelo tai johdanto, ja osat, jotka toistuvat, esimerkiksi eri luvut. Toistuvilla osilla on samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia, kuten makuuhuoneillakin. Makuuhuone eroaa olohuoneesta rakenteellisesti. Voidaan helposti erottaa ne toisistaan, jopa kalustamattomassa asunnossa. Tämä on taiton tehtävä, erottaa eri osat toisistaan asetelun keinoilla. Makuuhuoneet erottuvat toisistaan sisustuksella, sillä niiden rakenne ja tarkoitus on sama. Samoin luvut usein taitetaan samalla tavoin, mutta ne erottuvat sisällöllä ja joskus ulkoasun keinoilla. Esimerkiksi jossain kirjoissa jokaisessa luvussa toistuu eri väri. Lukuja voidaan erottaa vieläkin enemmän laittamalla ovelle asukkaan nimi tai jonkin muu tunniste. Kirjan toistuvien osien alkuun laitetaan usein otsikkosivu, joka merkitse uuden osuuden alkua. Tämä on niiden ovi.

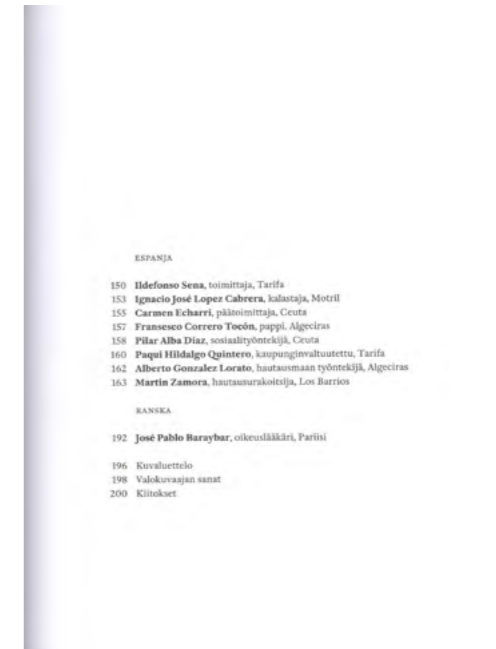
Kuva 6: Omakotitalon sisätila.

Kuva 7: Omakotitalon sisätila.

Kuva 8: "Hukkuneet" -kirjan sisäsivu.

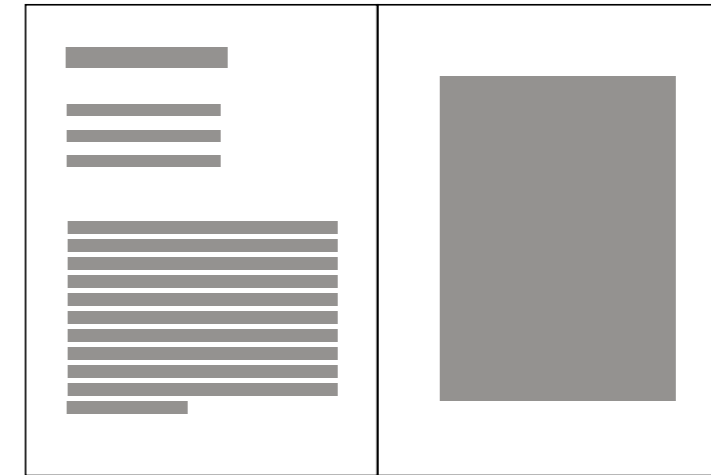

Kuva 9: "Hukkuneet" -kirjan sisällysluettelon sivu.

Johtuen rakenteesta jokaisessa huoneessa käyttäytyään eri tavalla. Kirjaa luetaan eri tavalla riippuen taitosta. Kolmeen palstaan ladottua tekstiä ei lueta samaan tahtiin kuin kahteen palstaan ladottua. Taitolla on iso rooli siinä, miten kirjaa ymmärretään. Ei lueta samalla tavalla kertomusta ja reseptiä, ja ne pystytään erottamaan toisistaan pelkästään taitolla (kuvat 10 ja 11). Vaikka lukija ei tiedosta tekstin kehikkoa tai kirjan rakennetta, ne palvelevat häntä (Rantanen 2007).

Huoneiden järjestys ja yhteydet ovat myös tosi tärkeitä. Asunto, jossa keittiö ja olohuone ovat osa samaa tilaa, pyrkii eri elämäntapaan kuin sellainen, jossa nämä tilat ovat erikseen. Taiton ratkaisuilla annetaan jokaiselle kirjalle tietty järjestys ja siihen sopivan erottelutavat.

Sekä taitto että ulkoasu palvelevat sisältöä ja tukevat toisiaan. Molemmat vaikuttavat siihen, miltä kirja näyttää ja miten kirjaa luetaan. Tietysti se, miltä kirja näyttää vaikuttaa lukemisen tapaan. Samoin kirjan taitto on tavallaan osa sen ulkoasua. Taitto keskittyy enemmän siihen, miten kirjaa luetaan, ja ulkoasu siihen, miltä kirja näyttää. (Rantanen 2007.)

Kuva 10: Reseptin aukeaman taittorakenne.

Kuva 11: Kertomuksen aukeaman taittorakenne.

3 TAITTO KÄYTÄNNÖSSÄ

TAITTO EROAA paljon julkaisusta toiseen, samalla tavalla kuin jokaisen kirjan käsikirjoitus on erilainen. Ratkaistakseen kirjan suunnittelun ongelmat suunnittelijan täytyy tietää sekä mitä kirjoittaja sanoo (mistä kirja kertoo), miten hän sen sanoo (käytetyt sanat). (Hendel 1998.)

Suunnittelijat ovat kirjoille mitä arkkitehdit rakennuksille. Suunnittelijat kirjoittavat määräyksiä kirjan tekemiseen samalla tavalla kuin arkkitehdit kirjoittavat niitä rakennusten rakentamiseen. (Hendel 1998.)

Ennen suunnitteluprosessin aloittamista täytyy tutustua mahdollisimman hyvin kustannuksen ulkopuolisiin tekijöihin, kuten budjetti, julkaisupäivä ja kustantajan vaatimukset. Kannattaakin tutustua tekijöihin ja heidän tavoiteisiinsa kirjan suhteen. On hyvää tietää, kenelle kirja on suunnattu. Kuten edellä mainittu, kirjan suunnittelijan tärkeimpiä asiakkaita ovat tekijä ja lukija, ja suunnittelija toimii tulkkina heidän välillensä. (Hendel 1998.)

Kun ulkopuoliset tekijät ovat jo tiedossa, voidaan tutustua kirjan aineistoon. Visuaalisissa kirjoissa aineisto koostuu yleensä tekstistä ja kuvista. Yleensä aineisto ei ole valmis projektin alussa. Tässä tapauksessa kirjan tekijöiden pitää antaa mahdollisimman tarkka kuvaus lopullisesta aineistosta tai voidaan päättää, kuka vastaa aineiston tuottamisesta. Mikäli kirjan aineisto ei ole vielä valmis, suunnittelija pystyy vaikuttamaan siihen ja antamaan mielipiteensä suunnittelijan näkökulmasta. (Hendel 2013.)

Tyyli on abstrakti idea miltä kirja näyttää. Tätä varten pitää saada jonkinlaista kuvaa tekijöiden tavoitteista ja heidän kirjoitustyylistänsä. Kirjan ulkoasun pitää olla sopusoinnussa sisällön tyylin ja aiheen kanssa, joten mitä paremmin tunnetaan niitä, sitä parempi ulkoasu voidaan tehdä. (Hendel 2013.)

Olכון suunnittelun seuraama periaate mitä vaan, kaiken kirjan osien pitäisi nojata samalla tavalla yhtenäiseen suunnitelmaan niin, että samankaltaisia elementtejä kohdellaan samalla tavalla ensimmäisestä sivusta viimeiseen. Tämä ei ole vain esteettinen vaatimus, vaan se on tärkeä myös tekstin parempaan ymmärtämiseen. (Hochuli & Kinross 2005.)

Taitto alkaa taittopohjasta. Taittopohjaa suunnittelee yleensä graafikko ja siihen taittaja rakentaa lopullisen taiton. Tässä vaiheessa taitto alkaa olla tärkeässä roolissa. Taittopohjaan määritellään palstojen määrä ja palstaleveydet. Myös taitossa käytettävät kuvakoot, marginaalimitat ja kaikkien tekstielementtien paikat määritellään tässä vaiheessa (Itkonen 2004, 221–249.)

On tärkeä pitää mielessä, että lopputulos on fyysinen kirja. Kirja, jota ihmiset pitävät käsissä luettaessa tai kahvipöydällä tai keittiössä. Kirjan koko vaikuttaa myös lukemiskokemukseen. (Itkonen 2004, 221–249.)

3.1 Kirjojen analyysi

Tässä luvussa analysoin Steven Hellerin ja Greg D’Onofrion ”The Moderns: Mid-century American Graphic Design”-kirjaa sekä Michael Bierutin kirjaa ”How to”. Molempia kirjoja analysoin taiton näkökulmasta. Rajan pois analyysistä kaikki mikrotypografiaan liittyvät ratkaisut eli kirjaintyyppien valinnat ja sanojen ja rivien välistykset. Ulkoasuun liittyvät ratkaisut mainitsen vain, jos ne tulevat jollain tavalla taittoa. Kirjoja ei ole tarkoitus esittää hyvän taiton esimerkkinä vaan analyysikohteena selittämässä erilaisia lähestymistapoja taittoon.

The Moderns

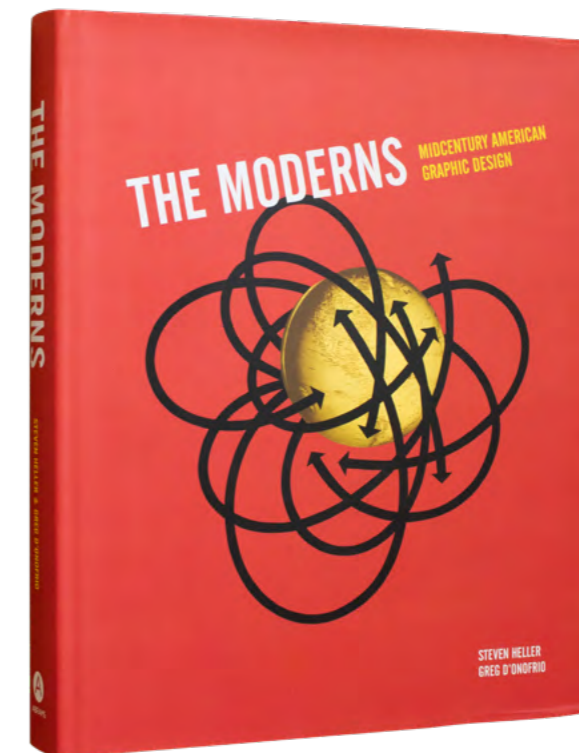
Kirja on julkaistu vuonna 2017. Kustantamo on Abrams, joka sijaitse New Yorkissa. Ulkoasusta vastaa Kind Company, jonka yksi perustajista on Greg D’Onofrio. Kirja on painettu ja nidottu Kiinassa.

Kirja kertoo amerikkalaisesta modernistisesta graafisesta suunnittelusta. Kirjassa esitetään 63 graafikkoa töineen. Graafikot kuuluvat kahteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä on nimetty *émigrés* ja sisältää eurooppalaisia graafikkoja, jotka toivat Euroopasta modernismin vaikutteita Yhdysvaltoihin. Toinen ryhmä on *homegrown*, ja siihen kuuluvat modernismin ensimmäisen sukupolven amerikkalaiset graafiset suunnittelijat. Jokaisesta suunnittelijasta on lyhyt esittelyteksti ja näyte hänen töistään.

Kirjan ensimmäinen luku on johdanto, jossa selitetään modernismin historiaa graafisen suunnittelun näkökulmasta. Kirjan toinen luku käsittelee eurooppalaisia graafisia suunnittelijoita. Kirjan kolmas luku käsittelee amerikkalaisia graafikkoja. Kirjan viimeinen luku on vuonna 1938 kirjoitettu artikkeli Bauhausista. Kirjan viimeiset on omistettu kirjallisuusluetteloon, termien hakemistoon, kuvien lähdeluetteloon ja omistuskirjoitukseen.

Ensimmäinen asia johon kiinnitän huomiota, on kirjan fyysinen muoto, koska kirja on fyysinen esine. Kirja on iso (250x298x30 mm) ja kovakantinen. Kannella on suojakansi. Kaiken kaikkiaan kirja ei ole helppoa käsitellä tai lukea käsissä. Painon ja koon takia kirja on helpointa luettavaa jonkinlaisen alustan päällä.

Sivun koko on 241x290mm, joka on B4-standardia hieman kapeampi ja lyhyempi. Oletan, että B-standardia on käytetty kirjan mittojen määrittämiseen, koska kirja on suunniteltu Yhdysvalloissa. Sivut ovat paksua päällystettyä paperia.

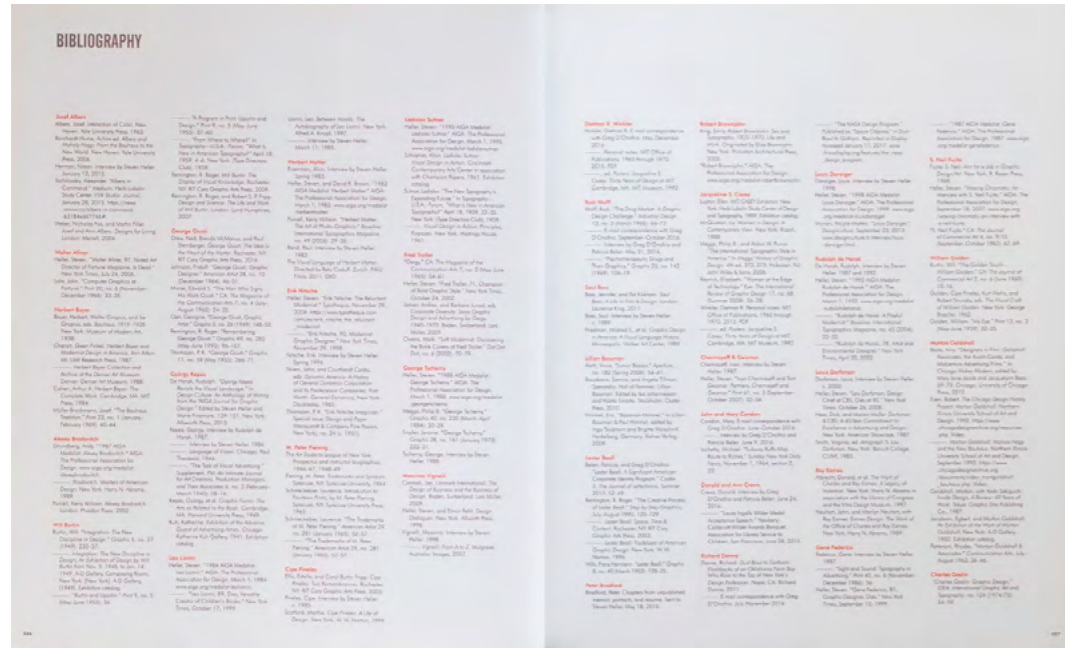

Kuva 12: "The Moderns" -kirja.

01 INTRODUCTION	13	03 HOMEGROWN	114	04 THE BAUHAUS TRADITION AND THE NEW TYPOGRAPHY	200
Making Modern	13	Saul Bass	114	BIBLIOGRAPHY	200
Isaacs and Mies	14	Larry Boston	122	INDEX	202
Landscape of Modern Design	16	Letter Beall	124	IMAGE CREDITS	204
		Peter Brouillard	132	ACKNOWLEDGMENTS	206
		Robert Brownjohn	134		
		Josephine S. Coody	140		
		Chromast & Gieseler	144		
		John and Mary Condon	150		
		Donald and Ann Crowl	154		
		Richard Dornes	158		
		Lucia Dornes	162		
		Ray Evans	170		
		Rudolph de Harnik	180		
		Lucia Dorfman	172		
		Ray Sorens	176		
		Gene Federico	182		
		George Groun	184		
		S. Neil Fujita	188		
		George Hayes	192		
		William Gooden	198		
		Jan Isami	202		
		Marion Goodrich	192		
		Harriet Hutter	204		
		Charles Gwilt	204		
		Irving Harper	210		
		E. Hickmole Kautler	214		
		W. New Raming	214		
		Cipe Pineles	218		
		Ray Karmel	212		
		Burton Kramer	214		
		Isidore Suttar	220		
		Paul Toller	220		
		George Schara	224		
		Matthew Lindbergh	228		
		George Lois	232		
		Danzer K. Winkler	236		
		Rud Wolff	240		
		Mark Lubahn	236		
		Alan Lustig	240		
		Elaine Lustig Cohen	244		
		John Massey	250		
		Tamoko Miho	250		
		Ray Miller	252		
		Charles E. Murphy	254		
		Georg Olsson	258		
		Sam Rabinovitch	262		
		Fred Rand	266		
		Alexander Ross	280		
		Arnold Saks	286		
		Arnold Shaw	290		
		Lucia Slieman	294		
		Barbara Straucher Solomon	298		
		Alan Sternberg	304		
		Deborah Swanson	308		
		Bruceburg Thompson	312		
		Janice Worman	316		

Kuva 13: "The Moderns" -kirjan sisällysluettelo.

Kirjan varsinainen teksti on ladottu kahteen palstaan (kuvat 15, 16). Kahden palstan taitto on sopivaa luettavaa suuressa kirjassa. Loppusivut on ladottu neljään palstaan (kuva 14). Neljäläpälstaisella taitolla saadaan paljon eripituisia tekstejä (kuten esimerkiksi lähteet) tasaisemmaksi. Sisällysluettelo on ainut osa, joka on taitettu kolmeen palstaan, koska sen sisällön kannalta on paras ratkaisu (kuva 13).

Kuva 14: Kirjallisuusluettelon aukeama.

Johdannon ja artikkelin ensimmäiset aukeamat on taitettu samalla tavalla (kuva 15 ja kuva 16). Vasemmalla sivulla on iso kuva värillistä taustaa vastaan. Johdannossa taustaväri on vihreä ja artikkelissa oranssi. Oikealla sivulla on samaan kokoon ladottu luvun otsikko sivun yläreunassa ja vähän alempana luvun teksti alkaa. Molemmissa osiossa on pitkä teksti, ja siihen viitataan mielestäni taitolla, joka muistuttaa kirjallisuuskirjan luvun alkua. Yläreunaan on jätetty tilaa, joka merkitsee jutun alkua, ja teksti, joka jatkuu alareunaan asti houkuttaa lukijaa kääntämään sivua.

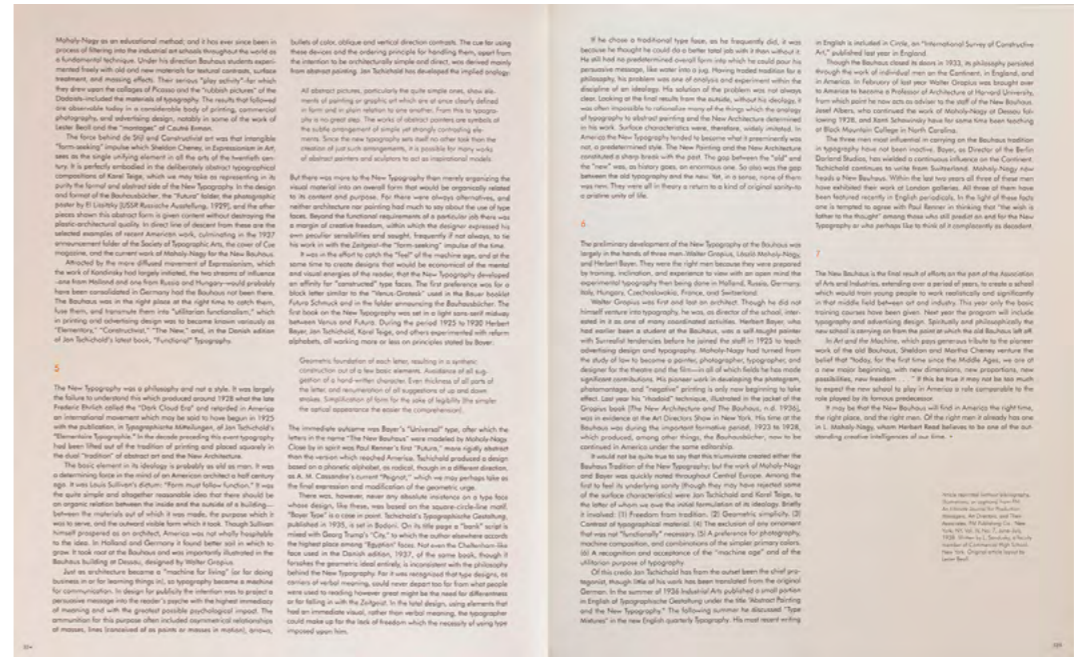

Kuva 15: Johdannon aloitusaukeama.

Kuva 16: Artikkelin aloitusaukeama.

Johdanto ja artikkelin varsinaiset sisällöt on taitettu eri tavalla. Huomattavin ero on se, että artikkelin sivuille on laitettu leveä oranssi sävy (kuvat 16 ja 17). Johdannossa on käytetty kuvituskuvia, niin että jokaisessa aukeamassa on ainakin kaksi pientä kuvaa ja lopussa iso (kuvat 18 ja 19). Artikkelin taitossa ei ole käytetty kuvituskuvia.

Kuva 17: Artikkelin aukeama.

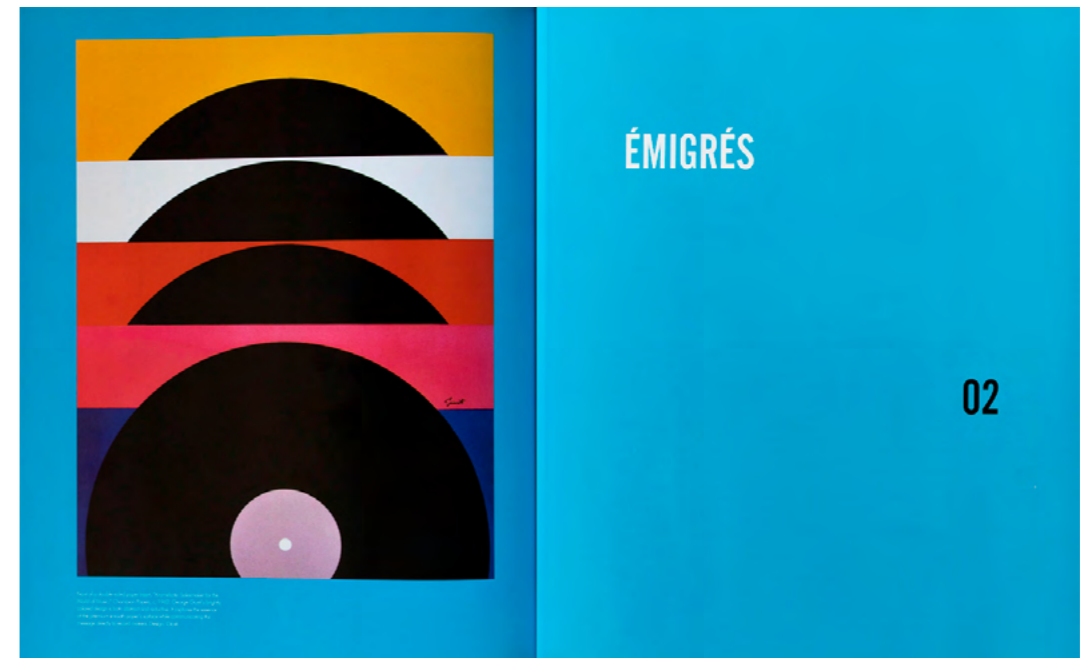
Kuva 18: Johdannon aukeama.

Kuva 19: Johdannon viimeinen aukeama.

Luvun ensimmäinen aukeaman taitto toisessa ja kolmannessa luvussa on vähän erilainen kuin Johdannossa ja artikkeleissa (kuvat 20 ja 21). Vasemmalla sivulla on iso kuva ja taustaväri, niin kuin aikaisemmissa, mutta taustaväri jatkuu toiseen sivuun, jossa on ainoastaan luvun otsikko ja numero. Näissä osioissa teksti ei ala heti, koska teksti ei ole jatkuvaa. Värillinen aukeama on hyvä ratkaisu uuden osuuden alkuun.

Toinen ja kolmas luku sisältävät muutaman graafikon esittelytekstin ja kuvia heidän töistään (kuvat 22, 23 ja 24). Jokainen esittelyteksti on sivun mittainen ja kuvien määrä vaihtelee henkilöstä toiseen. Jokaisen suunnittelijan osa alkaa vasemmalta sivulta (Kuva 22). Sivun vasemmassa yläkulmassa lukee henkilön nimi ja sen alla syntymä- ja kuolinvuosi. Kiinni yläreunassa ja linjassa tekstin oikean palstan kanssa on mustavalkoinen kuva kyseisestä henkilöstä. Nämä taittosäännöt toistuvat jokaisen henkilön kohdalla. Sellaiset systemaattiset taittosäännöt helpottavat taittajien työtä ja luovat yhtenäisemmän ilmeen.

Kuva 20: Toisen luvun aloitusaukeama.

Kuva 22: Emigrès- suunnittelijan osan alku.

Kuva 21: Kolmannen luvun aloitusaukeama.

Sivun päät on asetettu aina sivujen ulkomarginaaleihin keskelle käännety-
nä 90 astetta vastapäivään (kuvat 22, 23 ja 24). Toisessa ja kolmannessa
luvussa vasemmalla sivunpäällä lukee luvun nimi ja oikea sivunpää muuttuu
graafikkojen nimen mukaan (kuvat 26 ja 27). Selatessa kirjaa on helppo lu-
kea samaan aikaan molemmat sivun päät, ja koska graafikkojen nimet ovat
vasemmassa yläkulmassa, pystyy löytämään eri osioiden alun ilman, että si-
vut käännetään yksi kerrallaan (kuva 28).

Kuva 26: Vasen
sivun pää.

Kuva 28: Kirjan sivun päät kirjaa selatessa.

Kuva 23: Suunnittelijan töiden sivu.

Kuva 27: Oikea
sivun pää.

Kuva 24: Homegrown-suunnittelijan osan alku.

Eri graafisen suunnittelun teosten kuvia käytetään eri graafisten suunnittelijoiden työn näytteenä (kuvat 22, 23, 24 ja 32) ja myös ”kuvituskuvina” kirjan aloitussivuilla (kuva 29 ja 30), johdannossa (kuva 18 ja 19) ja jokaisen luvun alussa (kuvat 15, 16, 20 ja 21). Jokaisella kuvalla on pitkä kuvateksti, sillä kyseessä on historian kirja ja kuvien tarkka dokumentointi on tärkeää. Kun kuva toimii kuvituskuvana, kuvateksti on sijoitettu kuvan alle (kuva 31). Tämä toimii, koska kuvituskuvia on maksimissaan kaksi per sivu. Graafikkojen töitä on iso määrä, joten pitkä kuvateksti jokaisen kuvan alle olisi aiheuttanut vaikeuksia taiton tekemisessä (kuva 32). Tämä on ratkaistu niin, että kuvien alle laitetaan viitenumero (kuva 33). Viitteet sijoitetaan aina sivun alaosaan (kuva 34).

Kuva 29: Kirjan omistus.

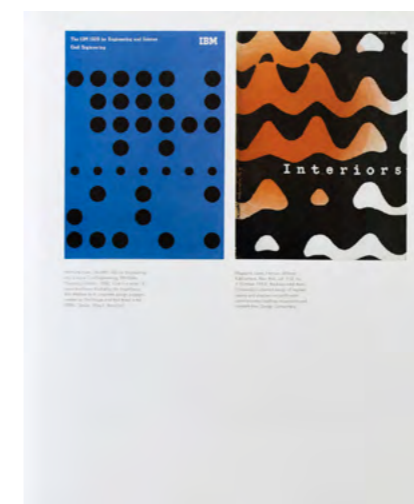
Kuva 32: Graafikon töiden sivu.

Kuva 33: Viitenumero (yksityiskohta kuvasta 32).

Kuva 34: Viitteet sivun alaosaan (yksityiskohta kuvasta 32).

Kuva 30: Yksi kirjan aloitussivuista.

Kuva 31: Kuvateksti aloitussivulla.

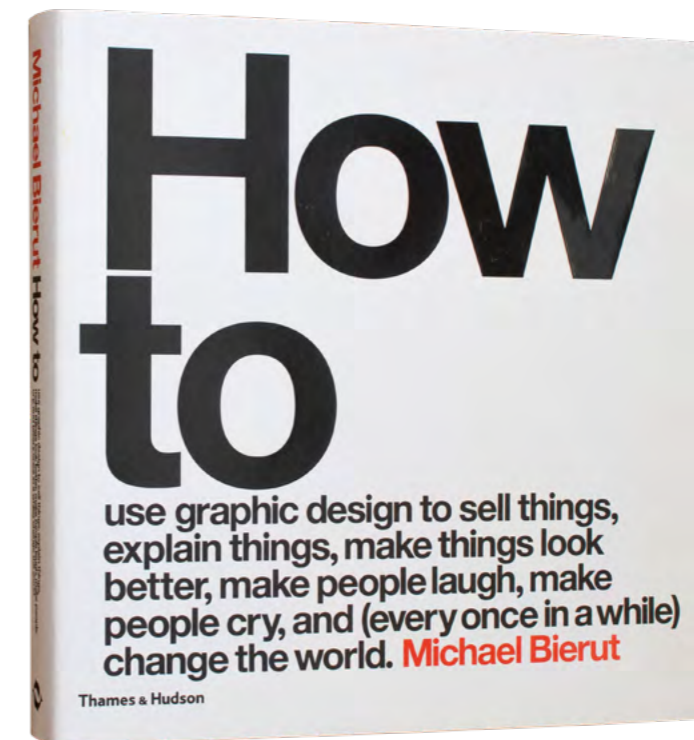
How to

Kirja on julkaistu vuonna 2015. Kustantamo on Lontoossa sijaitseva Tames & Hudson. Kirjan on suunnitellut Bierut itse. Teos on tuotettu Kiinassa.

How to on Michael Bierutin kirjoittama ja suunnittelema kirja, jossa hän kertoo tekemistään graafisen suunnittelun töistä helposti lähestyttävällä tavalla. Bierut kertoo kirjassa omia kokemuksia ja anekdootteja hänen urastaan graafisena suunnittelijana.

Kirjan koko on 250x260x32mm, kansi on kova. Kannella on suojakansi. Kaiken kaikkiaan kirja ei ole helppoa käsitellä tai lukea käsissä. Kirjaa on helppointa luettavaa jonkinlaisen alustan päällä. Sivun koko on 242x254mm eli melkein neliönmuotoinen. Sivut ovat paksua päällystettyä paperia.

Kirjan rakenne on selkeä: sisältö ja lopetus. Sisältö on jaettu 38 lukuun. Jokaisen luvun otsikko alkaa ”How to” -sanoilla ja sisältää tekstiä ja kuvia. Ensimmäinen luku toimii johdantona (”How to be a graphic designer in the middle of nowhere – An Introduction”). Toinen ja kolmas luvut poikkeavat sisällöllisesti muista. Toisen luvun (”How to think with your hands”) Michael omistaa kertomaan muistivihkojen tärkeydestä graafisille suunnittelijoille. Kolmannessa luvussa (”How to destroy the world with graphic design”) hän kertoo tapauksesta, jossa huono graafinen suunnittelu pilasi kuntavaalit Floridassa. Muut luvut käsittelevät Bierutin yksittäisiä projekteja. Lukuja ei ole jaettu alalukuihin ja eivät liity toisiinsa. Kolme sivua pitkä sisällysluettelo koostaa juuri sitä.

Kuva 32: ”How to” -kirjan kansi.

Kuva 33: Sisällysluettelon ensimmäinen sivu.

Kuva 34: Sisällysluettelon toinen ja kolmas sivu.

Jokaisen luvun rakenne koostuu aloitusaukeamasta, jossa on luvun otsikko ja luvun leipäteksti, ja luvun kehosta, joka sisältää pääsääntöisesti kuvia. Kaikissa luvuissa taitto on periaatteessa samaa. Luvun ensimmäisen aukeaman vasemmalla sivulla on sivun täyttävä kuva. Oikealla sivulla on luvun otsikko asetettu aina vasempaan yläkulmaan. Sivun oikealla puolella on luvun teksti juoksettu yhteen palstaan. Sivun vasemmalla reunalla on vasemman sivun kuvateksti ja suurimmassa osassa luvuista on yksi tai kaksi pientä kuva kuvateksteineen (kuva 35). Luvun kehon taitto on vapaampi, kuitenkin kuvat ovat aina linjassa toistensa kanssa (Kuva 36 ja 37).

Kuva 35: Luvun ensimmäinen aukeama.

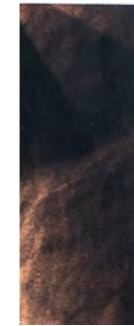
Kuva 36: Luvun kuvaaukeama.

Kuva 37: Luvun kuvaaukeama.

Kuvatekstit eivät ole pelkkää dokumentointia, niissä kirjoittaja ikään kuin jatkaa tarinaa selittäen kuvia. Kuvateksteillä ei ole vakiopaikkaa, mutta ne ”pyrkivät” aina sivun vasenyläkulmaan. (kuvat 38 ja 39) Sivun päitä on vaikea huomata ensisilmäyksellä. Ne ovat asemoituja aina vasen sivun alareunaan aina kun alareuna ei ole täytetty kuvilla, ja niissä lukee vain luvussa esitetyn työn nimi eli luvun alaotsikko (kuvat 37 ja 40).

Johdanto on taitettu hiukan eri tavalla, koska se sisältää enemmän tekstiä. Teksti noudattaa samaa periaatetta kuin aloitusaukeamalla, eli teksti on juoksutettu aina puoli sivua leveälle palstalle ja asetettu sivun oikeaan reunaan. Niin kuin muissa tekstiosioissa teksti on ladottu isolla fontilla. Kirjaintyyppi iso koko ja kuvitteellinen tyhjä palsta tukevat lyhyttä tekstiä ja tekevät sen lähestyttävämmäksi (kuvat 41, 42 ja 43).

Left top
The Majestic Theatre was renamed the BAM Harvey Theater when Lichtenstein retired in 1999.

Left bottom
Even the BAM bathroom icons are subject to chopping.

Below
After resisting creating a logo for several years, we finally made one using BAM's signature typography. The guidelines for use, created by designer Emily Havels Campbell and only six pages long, are still faithfully followed.

Next spread
Contemporary lettering collides with the BAM Opera House's century-old Beaux-Arts details.

Kuva 38: Kuvatekstit (yksityiskohta kuvasta 37).

Below left
Getting printers to manufacture cups with the type going off the bottom is harder than you'd think; they can't believe you want to print them "wrong."

Below right
By mounting the hand on a metronome motor, we made the "Next Wave" pun a bit more obvious.

Kuva 39: Kuvatekstit. (yksityiskohta kuvasta 37).

Kuva 41: Johdannon ensimmäinen aukeama.

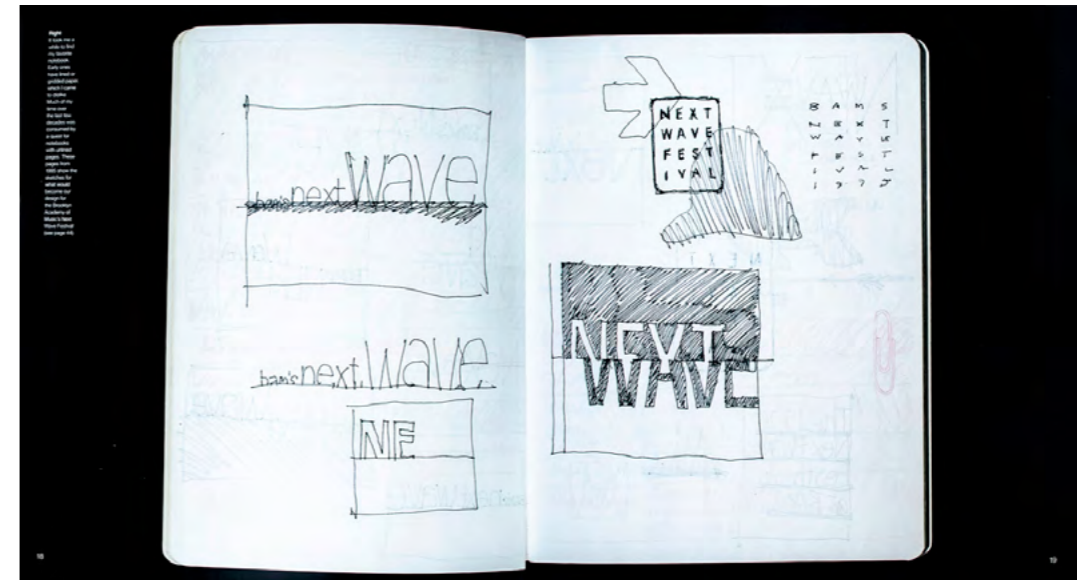

Kuva 42: Johdannon toinen aukeama.

Kuva 43: Johdannon kolmas aukeama.

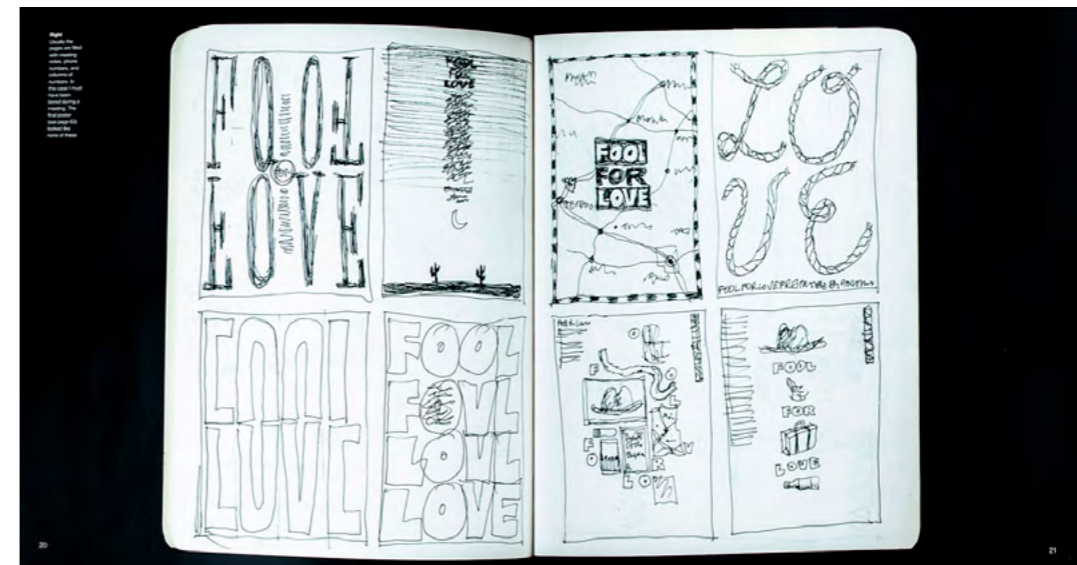
Toisessa luvussa ("How to think with your hands") on kuvia Bierutin omista muistivihoista (kuva 44). Vihon aukeamien kuvat on asetettu aukeaman keskelle aina samankokoisina ja aina yksi per kirjan aukeama. Tämä antaa sellaisen vaikutelman lukijalle, että hän on selaamassa kirjoittajan muistivihkoja (kuvat 45 ja 46). Tässä luvussa Bierut on fiksusti käyttänyt mustaa väriä taustalla "piilottaakseen" kirjan sivut ja erottaakseen vihkojen valkoisia sivuja taustasta.

Kuva 45: "How to think with your hands" -luvun aukeama.

Kuva 44: "How to think with your hands" -luvun ensimmäinen aukeama.

Kuva 46: "How to think with your hands" -luvun aukeama.

3.2 Kirjojen vertailu

The Moderns- (TM) ja How to (HT) -kirjoilla on samanlaisuuksia. Molemmat käsittelevät graafista suunnittelua ja molemmat ovat visuaalisia ja sisältävät paljon kuvia. Kirjoilla on samanlaisia ulkoasuratkaisuja. Molemmissa sivu on jaettu kahteen palstaan, vierukset ovat pieniä, kuvat ovat asetettuja linjaan joko vaaka- tai pystysuunnassa, ja valkoista tilaa on jonkin verran. Tämän voi selittää niin, että molempiin vaikuttivat samanlaiset trendit.

Kuitenkin kirjoilla on myös eroja. Ensimmäinen iso ero on aihe. TM on selkeästi historiallinen kirja ja HT on melkein muistelmakirja. Myös kirjoitustyyli ovat hyvin erilaisia, TM:lla on tarkkaa ja suoraa ja HT on henkilökohtainen ja anekdoottimainen. Nämä erot vaikuttavat kirjan taittoon, koska niiden tavoite on eri.

TM:ssa tarkka dokumentointi ja monimutkainen rakenne johtavat selkeään osien erotteluun. Osat erottuvat toisistaan selkeästi väreillä ja taitolla. Sivun päät osoittavat jatkuvasti lukijalle, missä hän on, kenen teokset aukeamalla on ja mihin ryhmään hän kuuluu.

HT:n kerronnallisuus vie sujuvampiin järjestykseen. Taitto ei pyrki erityisesti osien erotteluun, lukija ei tiedä koko ajan missä luvussa hän on, koska se ei ole tarkoituskaan, kaikki työt liittyvät samaan henkilöön ja järjestyksellä ei ole paljon väliä, painopiste on tarinassa ei faktoissa.

4 YHTEENVETO

Opinnäytetyössäni pohdin taiton roolia julkaisusuunnittelussa sekä analysoin ja vertailen kahta kirjaa taiton näkökulmasta. Vähäiset kirjalliset viittaukset taittoon ovat sekä vaikeuttaneet että innoittaneet tutkimustani. Lähestymistapani aiheeseen on hiukan teoreettinen, siksi olen tehnyt empiirisen osan, jossa tutkin käytännön tasolla teorian soveltuvuutta. Tutkimus on auttanut minua löytämään uudenlaisen näkökulman tuleville julkaisusuunnitteluprojekteilleni ja syventymään itseäni kiinnostavaan aiheeseen. Luulen tämän työn voivan auttaa myös alan opiskelijoita kiinnostumaan taitosta ja julkaisusuunnittelusta.

Teoreettisessa osassa olen löytänyt syitä siihen, miksi taittoa on tutkittu huomattavasti vähän. Suuri osa teoriaosassa perustuu omaan pohdiskeluun, joka ei ehkä ole niin yleistä tällaisissa tutkimuksissa. Olen myös oppinut, miten teknologian kehitys on vaikuttanut julkaisusuunnitteluun. Lopulta olen pohtinut taiton ja ulkoasun rooleja vertailemalla kirjan suunnittelua arkkitehtuuriin. Tämä kaikki on auttanut minua jäsentelemään paremmin omia ideoita ja esittelemään niitä järjestetysti ja loogisesti.

Empiirisessä osassa analysoin kirjojen taittoa. Tässä havainnollistin erilaisia taittoratkaisuja ja tulkitseen niiden tarkoitus. Kirjoja analysoitaessa nousi esiin taiton tärkeä rooli julkaisusuunnittelussa. Kirjan analyysi auttoi minua huomaamaan, kuinka taitto vaikuttaa kirjan kiinnostavuuteen, luettavuuteen ja käytettävyyteen. Kirjojen vertailussa huomasin, kuinka eri sisällöt johtavat erilaisiin taittoratkaisuihin ja miten nämä ratkaisut tukevat kirjan sisältöä.

Jos jotain on jäänyt tästä työstä, se on innostus tutkia aihetta lisää. Työni on vain pintaraapaisu isosta ja tärkeästä aiheesta, josta ei ole kirjoitettu paljon. Tätä aihetta voisi tutkia vielä lisää esimerkiksi semiotiikan tai saavutettavuuden näkökulmasta. Olisi myös hyödyllistä tutustua taittajan ammattiin ja työllistämismahdollisuuksiin. Työtä voisi jatkaa myös kehittämällä pientä opasta julkaisun suunnittelusta kiinnostuneille tai graafisen suunnittelun opiskelijoille. Tämä työ on taitettu hyödyntäen kaikki oppimaani tutkimuksessa.

Lähteet

Bierut, Michael 2015. How to. Lontoo: Tames & Hudson.

Friedlander, Joel. Book Design: The architecture of the Book Page. The Book Designer. <<https://www.thebookdesigner.com/2016/02/book-page-architecture/>> (luettu 8.4.2021)

Heller, Steven & D'Onofrio, Greg 2017. The Moderns. New York: Abrams.

Hendel, Richard 1998. On Book Design. New Haven: Yale University Press.

Hendel, Richard 2013. Aspects of Contemporary Book Design. Iowa: University of Iowa Press.

Hochuli, Jost & Kinross Robin 1996. Designing Books: practice and theory. Lontoo: Hyphen Press

Houston, Keith 2016. The Book. New York: W. W. Norton & Company, Inc.

Itkonen, Markus 2004. Kirjatypografia. Toim. Makkonen, Teijo: Kustannustoimittajan kirja. Tampere: Suomen Kustannusyhdystys Vastapaino. 221–249.

Loiri, Pekka, Juholin, Elisa 1998. Visuaalisen viestinnän käsikirja. Helsinki: Inforviestintä.

Poynor, Rick 2003. No More Rules. Lontoo: Laurence King Publishing.

Rantanen, Lasse 2007. Mistä on hyvät lehdet tehty?. Helsinki: Hill and Knowlton Oy.

Kuvalähteet

Kuvat 2, 3, 4, 6 ja 7. Taylor, Megan 2021. Dezeen. <<https://www.dezeen.com/2021/04/18/fruit-box-nimtim-architects-residential-london-extensions/#/>> (kuvakaappaus 20.4.2021).

Kuvat 3 ja 5. Huittinen, Antti 2021. Kauneimmat Kirjat. <<https://www.kauneimmatkirjat.fi/palkitut/vuosi-2020/tieto-ja-oppikirjat/>> (kuvakaappaus 20.4.2021).

Kuvat, joita ei mainita kuvalähteissä: Rodríguez Maisterra, Santiago 2021.”